

ВИКОРИСТАННЯ НОВАТОРСЬКИХ ПІДХОДІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

У статті зроблено спробу проаналізувати теоретичні засади, принципи і методи навчання вальдорфської педагогіки з метою використання їх у практиці занять у процесі професійної підготовки українських військовослужбовців на курсах іноземних мов. Запропоновано новаторський підхід до мовної підготовки офіцерів.

Характерною тенденцією сучасної освіти є поновлення знань та спрямованість скоріше на їх цілісність, на творчий характер опанування знаннями, ніж на їх конкретний зміст, оскільки швидкі темпи розвитку сучасного світу призводять до того, що спеціалізовані знання втрачають свою функціональну цінність через 5-10 років. Усе це значно підвищує вимоги до фахової підготовки військовослужбовців.

Іноземна мова як предмет викладання виявляє потужні ресурси для розвитку фахової компетентності спеціалістів, оскільки фахова компетентність є невід'ємним компонентом життєвої компетентності особистості [1]. Важливим у цьому є те, що іноземна мова, зокрема англійська, на відміну від інших іноземних мов, може вважатися найбільш поширеною у світі. Тому процес її вивчення у ВВНЗ виявляється глибоко та стійко мотивованим, що постає одним із важливих розвивальних чинників у процесі становлення сучасного військовослужбовця. Тому дослідження можливостей іноземної мови для розвитку фахової компетентності офіцерів можна вважати актуальним.

Звідси виникає потреба у вдосконаленні методики вивчення іноземної мови у ВВНЗ, яка зумовлює актуальність цієї статті. Предметом дослідження є оптимізація розвитку іншомовної мовленнєвої компетенції українських військовослужбовців із використанням новаторських підходів до навчального процесу. Метою статті є виклад та аналіз принципів і методів вальдорфської педагогіки як нетрадиційного підходу до професійної підготовки офіцерів, а також можливостей їх практичного використання для оптимізації навчального процесу на курсах іноземних мов у ВВНЗ України.

На сьогоднішній день існує чималий позитивний досвід педагогів-новаторів, які запропонували свої авторські технології навчання та виховання: Ш.О. Амонашвілі (гуманна педагогіка), І.П. Волков (уроки творчості), І.П. Іванов (педагогіка співробітництва), Є.М. Ільїн (уроки відкритої етики), С.М. Лисенкова (виховання успіхом), В.Ф. Шаталов (пізнання істини в радості) та ін.

Дослідженню новаторства в педагогіці також присвячені праці І.Я. Зязюна, В.О. Кан-Калика, О.Я. Савченко, С.О. Сисоєвої, І.В. Соколової, О.В. Сухомлинської [2]. Учені (О.Н. Боровикова, Н.С. Детникова, Є.Н. Ришар) також аналізують основні тенденції сучасної західної педагогіки, які значною мірою відрізняються історичними передумовами, змістом, формами, методами навчально-виховного процесу, пріоритетами в його здійсненні тощо. Заслуговує уваги досвід таких зарубіжних педагогів-новаторів, як Д. Ниль, Д. Беттельгейм, Б. Шор, М. Карне, С. Ліннемайер, Ц. Дентон-Айд, Д. Елкайнд та ін [2].

У процесі дослідження досвіду педагогів-новаторів великої уваги, на нашу думку, заслуговує школа **Рудольфа Штайнера**, німецького філософа, яка перетворилася сьогодні в широкий педагогічний рух і має назву **вальдорфська педагогіка**.

До недавнього часу вважалося, що поле діяльності вальдорфської педагогіки обмежується дошкільним та шкільним навчанням та вихованням. Нещодавно в Києві відкрилася Академія Евритмічного Мистецтва, яка готує студентів до педагогічної та творчої діяльності й діє як філія однойменної Академії в м. Базель, Швейцарія. Суттєво, що досвід роботи зазначеного новаторського навчально-виховного закладу, а також роботи Р. Штайнера постають потужним джерелом збагачення та вдосконалення методів і підходів до професійної підготовки фахівців. У такому аспекті питання про застосування методів вальдорфської педагогіки в освітньому процесі не вивчалось.

Звернемося до мовної підготовки українських військовослужбовців. *Останні нормативні документи ЗС України передбачають знання іноземної мови на рівні стандарту НАТО офіцерами на багатьох командних посадах.* Знання іноземної мови входить у сферу професійної компетентності сучасного військового фахівця. Відомо, що українські військовослужбовці беруть участь у миротворчих операціях із 1992 року. Участь у миротворчих місіях під керівництвом НАТО вимагає не лише професійної фізичної, бойової, психологічної, політичної, але й мовної підготовки. Реформа Збройних Сил України вимагає змін у системі професійної, зокрема й мовної підготовки офіцерів із метою підвищення її якості.

Розглянемо деякі теоретичні засади навчання вальдорфської педагогіки. Окремо слід виділити позитивний досвід та новаторські ідеї Рудольфа Штайнера щодо вивчення мови. Цікаво, що сам педагог зі своєю дружиною Марією Штайнер фон Сіверс неодноразово проводили лекційні курси, семінари та практичні заняття, присвячені вивченню та засвоєнню мови, особлива увага приділялась говорінню. Наприклад, в одному тільки курсі "Оформлення мовлення і драматичне мистецтво", який проводився восени 1924 року, взяли участь близько 800 чоловік, серед яких було немало викладачів. При цьому вказівки та вправи по вдосконаленню мовлення було розроблено не лише для лінгвістів та спеціалістів-мовників, а для широкого кола слухачів (лікарів, митців, акторів, молоді незалежно від спеціальності) [3]. Це говорить про те, що напрацювання

Штайнера, перевірені практичним досвідом навчання дорослих людей різного віку та роду занять, мають дещо універсальний характер, тому слід взяти їх до уваги для використання при мовній підготовці офіцерів.

Рудольф Штайнер особливо цінував мовний курс, вважав це мистецтвом, яке має глибоке філософське підґрунтя, духовну основу. Тому мову потрібно перш за все відчувати, відчувати й усвідомити кожний звук. І тоді опанування звуками, тонами, інтонаціями, наголосами, ритмо-мелодикою мови призведе до глибшого розуміння законів побудови світу, Всесвіту й розвитку людини.

У своїх теоретичних працях учений використовує поняття "імпульс до говоріння", який модифікується в організмі людини. Тварина не здатна до мовлення. Повсякденне мовлення людей знаходиться в несвідомому. Правильне говоріння, на його думку, повинно підняти несвідоме в сферу свідомого [3]. "У стародавні часи, – зазначає Марія Штайнер, – говоріння сприймалося як мистецтво. Прамова була прапоезією, яка знаходила вираження в ритмі, такті, асонансі, алітерації, сполученні складів. Думка і почуття жили в ній як єдність. Сьогодні думка стала абстрактною, почуття втягнуте у внутрішнє, між ними лежить мова, яка стала прозовою. Шляхи до єдності знову повинні бути знайдені" [3]. Для цього потрібно створювати й використовувати спеціальні вправи, а також прагнути усвідомленого мовлення. Варте уваги те, що сама Марія Штайнер вільно володіла німецькою, російською, французькою, англійською та італійською мовами; вона також підготувала до видання підручник для слухачів курсів по художньому оформленню мовлення й викладала рецитацію та декламацію. Отже важко переоцінити надбання Штайнерів щодо досконалого оволодіння мовою.

Підсумовуючи вищезгадане, зазначимо, що таке глибинне розуміння мови й самого процесу мовлення постає конструктивним підходом у контексті сучасної лінгвістичної парадигми. Учення Штайнера лягло в основу побудови системи вальдорфської педагогіки.

На нашу думку, в процесі професійної підготовки військовослужбовців слід взяти до уваги наступні принципи діяльності вальдорфської педагогіки:

1. **Принцип свободи**, який полягає в необхідності вести особу, що навчається, до вільного та плідного пізнання і самопізнання, до повноцінного розвитку всіх сил особистості [4]. Суттєво, що в дорослому віці ці процеси залишаються не менш актуальними, ніж у дитячому та підлітковому, а уваги їм достатньою мірою не приділяється, що у свою чергу призводить до переобтяження абстрактним інтелектуалізмом, особливо під час інтенсивних курсів. Як наслідок, виникає перевтома і знижується результат навчання. Слід додати, що принцип свободи потрібно використовувати раціонально, без зайвих крайнощів. Відсутність єдиних методик навчання, точних стабільних навчальних планів, наявність лише рекомендацій, згідно з теорією вальдорфської педагогіки, під час зазначеного навчального процесу може тільки зашкодити. Доцільним вважаємо не обмежувати викладача лише єдиним варіантом методик навчання, але, за наявності вже розроблених та відпрацьованих, дати можливість створювати або застосовувати нові методики та підходи до навчального процесу. Гостро постає необхідність особливу увагу приділяти врахуванню вікових особливостей осіб, що навчаються, тому що, як правило, це офіцери середнього віку.

2. **Принцип цілісності формування особистості**: слід розвивати здатність вільно й оригінально мислити, відчувати, творити. Цьому сприяють творчі завдання та технології творчого мислення. Дослідники засвідчують, що здатність творчо мислити має принципово важливе значення не лише під час навчальних аудиторних занять, але й у критичних умовах військової діяльності. Як правило, при роботі з офіцерами викладачу потрібно лише активізувати навички творчого мислення, адже вони формуються ще під час навчання в школі та інституті чи університеті. Для цього слід створювати й використовувати технології розвитку творчого мислення. Якщо йдеться про навчання іноземної мови, можна звернутись до таких авторів, як С.В. Цимбал [1], І.В. Самойлюкевич, Є.М. Карпенко [5], Л.П. Якубовська [6].

3. **Принцип циклічності навчальної діяльності**, який полягає в урахуванні особливостей вікових циклів розвитку (ми вже зазначили, що мова йде про навчання дорослих людей, які мають одну чи більше вищу освіту), добових біоритмів, у застосуванні методу епох у навчальному процесі тощо. Що стосується методу епох, пропонуємо творчо підійти до його застосування й змодельовати як, наприклад, чітке усвідомлене розмежування на навчальні модулі, яке вже активно запроваджується в ВВНЗ України. При цьому варто повідомляти назву, основні ключові категорії, цілі та завдання кожного модуля заздалегідь, щоб особи, що навчаються, мали уявлення про загальний об'єм і конкретне місце поточного модуля серед всього навчального курсу.

За вальдорфською педагогікою велика увага під час навчальної діяльності приділяється врахуванню щоденних біологічних ритмів організму [4]. Загальновідомо, що незалежно від віку організм людини зазнає впливів щоденних біоритмів. Насамперед це пов'язано з піками та спадами інтелектуальної активності. У випадку навчання офіцерів на курсах іноземних мов маємо справу з інтенсивним інтелектуально-інформаційним навантаженням, коли протягом цілого робочого дня (8-9 годин) людина займається вивченням іноземної мови. На відміну від вальдорфських навчальних закладів у зазначеному процесі немає можливості змінювати упродовж дня компоненти навчання, тобто включати заняття художньо-естетичного циклу тощо. Але варто замислитися над ідеєю гармонічного поєднання трьох сфер внутрішньої діяльності людини – мислення, почуття й волі. Наприклад, цілком реально включити до занять ритмічні мовні вправи (фонетичні тренування, джазові ритми, ритмізовані діалоги та ін.), у яких присутнє хорове повторювання декілька разів як із метою поліпшення вимови, дотримання чіткості артикуляції звуків, засвоєння ритмо-мелодики іноземної мови, так і з метою пробудження і стимулювання творчої уяви й виразності під час говоріння. У цей час активізуються всі органи почуттів [7]. Особливо важливими є спільні вольові зусилля, що докладаються слухачами мовних курсів. Їх наслідком є активна трудова готовність, зумовлена активізацією інтелектуальної й емоційно-вольової сфер. Разом із тим, велике значення має позитивний емоційний стан, який виникає під час

виконання таких вправ і є перевагою групового навчання на відміну від індивідуального. У цілому вальдорфці вважають, що все, що пов'язане з ритмом, позитивно впливає на здоров'я людини [4]. Відомо також, що фізичне самопочуття є найважливішим чинником успішності засвоєння навчального матеріалу.

Заслужують на увагу деякі новаторські методи навчання вальдорфської педагогіки, які доцільно використовувати в навчальній діяльності на курсах іноземних мов у ВВНЗ.

- **Образний виклад матеріалу:** в процес пізнання включається вся людина, її уявлення, фантазія, почуття. Практичний досвід показує, що для дорослої людини таке включення дуже важливе, й у процесі навчання воно спрацьовує безпомилково, підвищуючи ефективність більше, ніж акцентуація лише на інтелектуальному рівні засвоєння матеріалу.

- **Процес результативної дії:** викладач подає матеріал не рецептивним, а продуктивним методом, тобто не дає готових визначень і рецептів, а разом із групою здійснює всі дії, необхідні для відповідних умовиводів. І при цьому в процесі спільної дії у кожного може народитися свій зразок, своя модель, свій алгоритм розуміння відповідного навчального матеріалу. Слід додати, що під час використання такого методу особа, що навчається, знаходиться в процесі активного продуктивного мислення й переживає "відчуття відкриття", що є потужним стимулом до заохочення й умотивованості навчальної діяльності.

- **Гетеаністичний метод пізнання,** який означає буквально – пізнавати світ, пізнаючи себе; пізнавати себе, пізнаючи світ [4]. У контексті роботи з дорослими людьми зазначений метод набуває філософського забарвлення й залишається актуальним, оскільки процес неперервної освіти триває, в тому числі під час професійної підготовки. Новітні методичні, педагогічні, соціологічні, психологічні, філософські, лінгвістичні, культурологічні та багато інших досліджень можуть бути джерелом для пізнання під час інтенсивного мовного курсу. Ми вважаємо, що використання інформаційних блоків перелічених наук сприятиме розширенню світогляду та пізнанню себе і, крім того, впливатиме як мотивуючий чинник.

Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що принципи й методи вальдорфської педагогіки можуть бути використані для формування новаторського підходу до професійної підготовки українських військовослужбовців й підвищити її якість. Подальшого дослідження потребує застосування окремих методів та вправ евристичної як складової частини вальдорфської педагогіки у процесі навчання фонетичного курсу іноземної мови, аудіювання та говоріння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Цимбал С.В. Психологічні особливості формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів засобами іноземної мови: Автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.07 / Академія педагогічних наук України. – К., 2006. – 24 с.
2. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник. – К.: Міленіум, 2006. – 346 с.
3. Штайнер Р., Штайнер М. Методика и сущность художественного оформления речи. – Дорнах: GA280, 1975. – 177 с.
4. Історія педагогіки / За ред. проф. М.В. Левківського, докт. пед. наук О.А. Дубасенюк. – Житомир: Житомирський державний педагогічний університет, 1999. – 336 с.
5. Самойлюкевич І.В., Карпенко Є.М. Технології критичного мислення як засіб оптимізації розвитку діалогічної мовленнєвої компетенції майбутніх учителів іноземної мови // Вісник Житомирського державного університету. – 2005. – Вип. 22. – С. 23-26.
6. Якубовська Л.П. Використання навчально-рольових ігор професійної спрямованості у процесі навчання іноземної мови майбутніх офіцерів-прикордонників: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02 / Національна Академія прикордонних військ України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2002. – 18 с.
7. Штайнер Р. Методика и дидактика. – М.: Парсифаль (Издательство Московского Центра вальдорфской педагогики), 1996. – 176 с.

Матеріал надійшов до редакції 19.10.2007 р.

Захарчишина Ю.М. Использование новаторских подходов в процессе профессиональной подготовки специалистов.

В статье сделана попытка проанализировать теоретические основы, принципы и методы обучения вальдорфской педагогики с целью использования их в практике занятий в процессе профессиональной подготовки украинских военнослужащих на курсах иностранных языков. Предлагается новаторский подход к языковой подготовке офицеров.

Zakharchyshyna Y. M. Innovating Approaches Application in the Professional Specialists Training.

In the article there is an attempt to analyse theoretical basis, principles and methods of valdorf pedagogic in order to use them in the practical classes in professional training process of Ukrainian servicemen on the foreign languages courses. Innovating approach to the officers language training is suggested.